

ÇAĞDAŞ DÜNYA KLASİKLERİ

STEEAN ZWEIG

Geçmişe Yolculuk

1. BASIM

 Remzi Kitabevi

STEFAN ZWEIG Avusturyalı romancı, oyun ve biyografî yazarı. 28 Kasım 1881’de Viyana’da varlıklı bir ailenin çocuğu olarak doğdu. İyi bir eğitim gördü, çeşitli diller öğrendi. I. Dünya Savaşı sırasında Viyana savaş karargâhında arşiv memuru olarak çalıştı. Savaş sonrası Salzburg’a yerleşti. Burada yaşadığı yaklaşık yirmi yıl içinde en önemli eserlerini vererek Avrupa’nın en ünlü yazarlarından biri oldu. 1933’te Nazilerin yaktırdığı kitaplar arasında onun kitapları da vardı. 1934’te Gestapo evini basınca ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Bir süre çeşitli ülkelerde yaşadktan sonra, konferanslar vermek üzere gittiği Brezilya’ya yerleşti. *Satranç* adlı yapıtını burada yazdı. Avrupa’nın eski günlere dönemeyeceğini düşündüğü için duyduğu üzüntü ve yaşamındaki düş kırıklıkları nedeniyle 22 Şubat 1942’de Rio de Janeiro’da, karısı ile birlikte yaşamına son verdi.

Yazarın *Geçmişe Yolculuk* adlı kısa romanı intiharından bir yıl sonra yayınlandı.

STEFAN ZWEIG

GEÇMİŞE
YOLCULUK

Türkçesi
Erol Erduran

Remzi Kitabevi

GEÇMİŞE YOLCULUK / Stefan Zweig

Bu çevirinin Türkçe yayın hakları:

© Remzi Kitabevi, 2021

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Düzeltili: Öner Cıravoğlu

Kapak resmi: Hans Baluschek

Kapak düzeni: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2074-9

BİRİNCİ BASIM: Ekim 2021

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

GEÇMİŞE YOLCULUK

“İşte buradasın!”

Onu karşılamaya, kolları neredeyse tamamen iki yana açık olarak gitti. Sevgi dolu bakışları kadının biçimli vücudunda dolanır, sesi giderek şaşkınlıktan mutluluğa dönüşürken, “İşte buradasın” diye tekrarladı. “Çok korkmuştum gelmeyeceksin diye!”

“Bana güvenin gerçekten de bu kadar mı az?” Ne var ki, biraz da sitem taşıyan bu sözler kadının dudaklarından alaycı bir ifadeyle dökülürken, mavi gözleri kendine duyduğu güvenle ışıldıyordu.

“Hayır, demek istediğim o değil, sana duyduğum güven hiç sarsılmadı—bu dünyada senin sözünden daha güvenilir ne olabilir ki?” Ama ne kadar aptallık ettim bir düşün—bu öğleden sonra birdenbire, hiç beklenmedik bir anda, neden olduğunu bilmediğim, anlamsız bir korkuya kapıldım. Başına bir şey gelmiş olabileceğinden korktum. Bir telgraf göndermek istedim, sana gelmek istedim ve saat durmadan ilerleyip seni hâlâ göremeyince, birbirimizle yine buluşamayacağız diye çok korktum. Ama Tanrı’ya şükür, işte şimdi buradasın . . .”

“Evet, buradayım,” diyerek gülümserken o mavi gözlerinin derinliklerinde yine bir yıldız ışıldadı. “Buradayım ve hazırım. Gidelim mi?”

Adam, kadının sözlerini hiç düşünmeden tekrarlayarak, “Evet, gidelim,” dedi, ama yerinden kıpırdayıp tek bir adım bile atmadı. Sevgi dolu gözleri onun olağanüstü görünümüne takılıp kalmıştı. Frankfurt Merkez Garı sağdan soldan gelen demir ve cam seslerinin tangirtısı ve zangirtısıyla yankılanıyordu; kulakları tırmalayan düdük sesleri dumanlı yolcu salonunun gürültüsünü delip geçiyor, yirmi adet pano, trenlerin farklı varış zamanlarını saatiyle, dakikasıyla otoriter bir tarzda sergiliyordu ve tüm bunların ortasında, tutkulu bir şaşkınlıkla kendinden geçmiş, zamandan ve mekândan kopmuş olan adam, bu yoğun kalabalığın karmaşası içinde o kadından başka kimse olmadığını, kadının oradaki tek gerçek kişi olduğunu hissediyordu. Sonunda kadın onu uyarmak zorunda kaldı: “Fazla zamanımız yok Ludwig, daha biletleri bile almadık.” Adamın takılıp kalan bakışları ancak o zaman ondan ayrıldı ve nazik bir şekilde kadının koluna girdi.

Heidelberg’e giden akşam ekspresi her zamankinden daha doluydu. Birinci mevki bilet sayesinde bir kompartımanda baş başa kalabileceklerini düşünmüşler, ama beklentileri boşa çıkmıştı. Bir süre bakındıktan sonra, en nihayet bir köşesinde ak saçlı bir beyefen-

dinin yarı uykulu halde arkasına yaslanıp oturduğu bir kompartımanı uygun gördüler. Her ikisi de yapacakları özel sohbeti dört gözle beklerken, kalkış düdüğünden hemen önce ellerinde tıka basa dolu evrak çantalarıyla, nefes nefese kalmış üç beyefendi daha kompartımana girdi. Yeni gelenlerin üçünün de avukat olduğu açıkça belli oluyordu. Yeni bir davadan henüz çıkmışlardı ve kompartımanda bir başka sohbeete izin vermeyecek ölçüde hararetle tartışıyorlardı. Bu nedenle kadın ve adam tek kelime etmeden karşı karşıya oturmayı yeğlediler. Ancak, ne zaman ikisinden biri başını kaldırıp barksa, kompartımandaki lambanın düzensiz bir şekilde yüzlerine bir karabulut gibi düşürdüğü gölgelerin arasında diğzerinin şefkat dolu bakışlarla, kendisine sevgiyle baktığını görüyordu.

Tren hafif bir sarsıntıyla hareket etmeye başladı. Tekerleklerin takırtısı hukuk tartışmasını bastırıp boğuk bir uğultuya dönüştürdü. Ama sonra, bu sarsıntılar ve takırtılar giderek yerini—kadını ve adamı çelik bir beşikte sallanıyorlarmış gibi düşlere daldıran—ritmik bir sallantıya bıraktı. Ve altlarındaki, gözle görülmeyen, ama durmadan takırdayarak dönen tekerlekler onları ileri, her birinin diğzerinden farklı bir şekilde düşlediği geleceğe doğru taşıırken, her ikisi de geçmiş yılların hayallerine daldı.

Dokuz yılı aşan bir aradan sonra, kısa bir süre önce tekrar birbirleriyle karşılaşmışlardı. Ayrı kaldıkları süre boyunca ikisi de birbirinden çok uzakta, dünyanın bir başka köşesindeydiler. Şimdi, onca zaman sonraki bu ilk sessiz yakınlık onları bir hayli duygulandırmıştı. Ulu Tanrım, birbirlerinden ne kadar da uzun süre, ne kadar uzak kalmışlardı. O zamandan bu yana, bugüne, bu geceye kadar dokuz yıl, neredeyse dört bin gün geçmişti! Ne kadar uzun süre, ne kadar çok kaybedilmiş zaman . . . ama yine de bir saniye içinde tek bir düşünce bu zamanı aşip en başa götürebiliyordu insanı. Neler olup bitmişti? Her şeyi en ince ayrıntısına kadar hatırlıyordu. Kadının evine ilk kez yirmi üç yaşında genç bir adamken gitmişti. Yüzü yeni çıkmış ayva tüyü bir sakalla kaplıydı. Çocukluğu yoksulluk mücadelesi içinde geçmiş, hayır kurumlarının yoksullara dağıttığı bedava yemeklerle büyümüş, öğrencilere verdiği özel derslerin ücretleriyle ayakta kalabilmiş ve yoksulluk içinde kıt kanaat geçinerek yaşamak onu canından bezdirmişti. Gündüz yaptığı işlerden kuruş kuruş biriktirerek kitaplar almış, gecelere kadar yorgun argın, büyük bir çaba sarf ederek çalışıp kimya bölümünü başarı derecesiyle bitirmişti. Ardından, profesörünün verdiği tavsiye mektubuyla Frankfurt-am-Main'daki büyük fabrikanın müdürü ve yönetim kurulu üyesi olan ünlü sanayici G'yi görmeye gitmişti. Ona ilk olarak la-

boratuvarda yapılacak sıradan işler verildi, ama müdür çok geçmeden, içinde bastırılmış olan azimkâr kararlılığıyla kendini bütünüyle işine kaptıran bu genç adamdaki çalışma şevkini fark etti ve onunla özel olarak ilgilenmeye başladı. Bu yeni elemanı denemek için ona giderek daha çok sorumluluk gerektiren işler verince, önüne yoksulluğun çemberini kırma fırsatı çıktığını gören genç adam bu şansına dört elle sarıldı. Kendisine verilen işler çoğaldıkça, o işlere daha hırsla el attı ve böylece, orada çalışan elemanlardan sadece biriyken çok kısa bir süre içinde müdürün sağ kolu, kendisine en gizli deneylerin sorumluluğu verilen eleman oldu. Müdür çok iyi davranıyor ve onu “genç dost” diye çağırıyordu. Genç adam bilmiyor olsa da, günlük işlerin başarıyla üstesinden gelirken müdürün ofisinin kapısının ardında onun daha üst düzey görevlere uygun olduğu düşünüyor, neredeyse görünmez olan işvereni onun için mükemmel bir gelecek planlıyordu. Artık yaşlı ilerlemiş olduğu için çoğunlukla evinde kalan, hatta çok ağırlı siyatikleri nedeniyle bazen yatağından bile çıkmayan müdür zeki ve güvenilir olan, şirketin en özgün patentleri, en gizli deneyleri üzerine konuşabileceği bir özel sekreter arayışındaydı. Ve anlaşılan en nihayet böyle birini bulmuştu. Bir gün genç adama beklenmedik bir teklif yaptı: kentin dış mahallelerinde mobilyalı olarak kiraladığı odasından çıkıp, işverene daha ya-

kın olacağı, Müdür G.'nin geniş villasına taşınmaya ne derdi acaba? Genç adam hiç ummadığı bir anda yapılan bu öneri karşısında çok şaşırды, ama bir gün düşündükten sonra işverenin bu onur verici teklifini birtakım sudan bahanelerin arkasına sığınarak geri çevirmesine müdür daha çok şaşırды. Kendi alanında seçkin bir bilim adamı olan müdürün bu önerinin reddedilme gerekçesini tahmin edebilecek yeterli duygusal deneyimi yoktu; hatta bu öneriye karşı çıkan genç adam bile bunu kendine itiraf edemiyordu. Bunun nedeni aslında aşırıya kaçan sapkın bir gurur ve korkunç bir yoksulluk içinde geçen çocukluk yıllarının geride bıraktığı acı veren utanç duygusuydu. Yetişkinliğe, *Nouveaux riches*'in⁽¹⁾ insana itici gelen o gösterişli evlerinde özel öğretmenlik yaparak erişmiş ve bu süreç içinde kendini bir uşak ve evin bir bireyi arasında adı konmamış bir varlık olarak görmüş, bazen evin bir parçası bazen de henüz evin bir parçası olamadığına inanmış, gerektiğinde masanın ortasına konulan, gerektiğinde masadan alınan manolyalar gibi bir süs eşyası olarak hissetmiş, işverenlerinden, yaşadığı ortamdan, zevksiz mobilyalardan, savurganca dekore edilmiş odalardan, envaiçeşit yiyeceklerden, istemeyerek paylaştığı zenginliklerden nefret etmişti. O evlerde çok tatsız şeyler yaşa-

(1) *Nouveaux riches*: Yeni zenginler. (ç.n.)

mış: küstah çocukların kırıcı sözleriyle; evin hanımının her ay onun eline birkaç banknot sıkıştırmasının onur kırıcılığıyla karşılaşmıştı. Kendine ait olmayan bir giysi dolabına yerleştireceği tek elbisesi ve içinde yoksulluğun şaşmaz göstergesi olan rengi kaçmış, delik yerleri örülmüş çamaşırları bulunan ucuz tahta bavuluyla yeni bir eve geldiğinde her an zalim davranmaya hazır hizmetçilerin alaycı bakışlarıyla, yine o evlerde karşılaşmıştı. “Hayır, bir daha asla,” diye yemin etmişti, asla yabancı bir evde yaşamayacak, kendi zengin olmadıkça zenginlerin evine gitmeyecek, yoksulluğunu kimseye göstermeyecek, kimsenin onun duygularını incitecek şekilde, nezaketsizce eline bir şeyler sıkıştırmasına izin vermeyecekti. Asla, asla bir daha olmayacaktı bu. Onun *Doktor* unvanı, aslında çok değerli olmasa da, düşük sosyal konumunu koruyan bir zırh oluyor ve çalışma yerindeki üstün başarıları, yoksulluğundan, aldığı sadakalardan utanç duyduğunda, gençliğinin hâlâ ağırlı ve kapanmamış olan yaralarının üstünü örtüyordu. Cevabı hayırdı. Şimdi sahip olduğu bir avuç özgürlükten, özenle koruduğu özel yaşamından—ne kadar çok para verilirse verilsin—ödün vermeyecekti. Ve işini riske atmasına karşın bu onur verici daveti, sudan bahaneler öne sürerek, kaçamak cevaplarla geri çevirdi.

Ancak, kısa bir süre sonra beklenmedik koşullar ona başka seçenek bırakmadı. Müdürün sağlık durumu çok

bozulmuş yataktan kalkamaz, hatta işle ilgili telefonla bile konuşamaz hale gelmişti. Bir özel sekreter bulunması artık acil bir gereksinim olmuştu ve eğer genç adam işini kaybetmek istemiyorsa işverenin tekrarlanan, ısrarlı ricalarına daha fazla direnmemeliydi. “Tanrı biliyor ya,” diye düşündü, müdürün villasına taşınmak ona çok zor gelmişti; Bockenheimer Caddesi’ndeki, eski Frankonya⁽¹⁾ üslubundaki görkemli evin zilini ilk çalışını hâlâ çok iyi hatırlıyordu. Yoksulluğu apaçık belli olmasın diye, bir önceki akşam, birikimlerini harcayarak (yüksek bir maaşı olmadığı ve bu maaşıyla uzak bir taşra kasabasında yaşayan yaşlı annesine ve iki kız kardeşine yardım ettiği için fazla bir birikimi yoktu) aceleyle yeni iç çamaşırları, düzgünce bir siyah takım elbise ve yeni ayakkabılar almıştı. Bu defa, parayla tuttuğu bir adam önünden gidip içinde eşyaları olan iğrenç tahta bavulunu taşıyordu—ona geçmişteki tüm anılarını anımsatan bu bavuldan nefret ediyordu. Ama ne var ki, beyaz eldivenli bir uşak ona kapıyı resmi bir tavırla açar açmaz ve daha giriş holünde zenginliğin doyuma ulaşmış, kendinden emin havasıyla karşı karşıya kaldı. Ayak seslerini yutan uzun tüylü halılar önünde uzanıyor, giriş holünde bile duvarları örten goblenler dikkatle incelenmeyi bekliyordu; saygıyla eğilen bir uşak tarafından açılan

(1) Frankonya: Bavyera eyaletinin kuzeyindeki bölge. (ç.n.)

ve ziyaretçilerin elleriyle dokunmaları istenmediği açıkça belli olan ağır bronz kollu oymalı ahşap kapılar vardı. İçinde olduğu uyumsuz ve öfke dolu ruh halinde bütün bunlar ona bunaltıcı geliyordu. Hepsini de başını döndüren, hiç de hoş karşılamadığı şeylerdi. Ve uşak onu devamlı olarak kalacağı üç pencere misafir odasına alınca, oraya ait olmadığı, orayı zorla işgal eden bir davetsiz misafir olduğu duygusu iyice ağır bastı. Bir gün önce içinde ahşap bir karyola, yıkanmak için bir teneke leğen olan, her yanından rüzgâr esen küçük bir dördüncü kat arka odasında yaşıyordu. Şimdi burada, kendilerinin pahalı olduklarının farkında olan ve ona, varlığına zorlukla tahammül edilen bir adam olarak aşağılayarak bakan bir sürü eşya arasında, onun kendini evinde hissetmesi gerekiyordu. Birlikte getirdiği her şey, hatta üzerindeki giysiler içinde kendisi bile, bu geniş iyi aydınlanmış odada acınacak ölçüde büzülmüş, ufalmıştı. Koskoca giysi dolabını gülünç bir şekilde bir başına ele geçiren tek elbisesi, asılmış bir adam gibi görünüyordu. Geniş mermer lavabo tezgâhına koyduğu külüstür tıraş takımı ve birkaç temizlik malzemesi sanki kendisinin oraya attığı ya da orada çalışan bir ustanın unuttuğu bir atık gibi görünüyordu. Çirkin tahta bavulunun üzerine hiç düşünmeden bir örtü attı ve kendisi bu dört duvar arasında eylemdeyken yakalanan bir hırsız gibi kalakalmışken, bavulunun kendini gizleyerek orada kalabilme yetene-

ğini kıskandı. Özellikle çağrıldığı, ısrarla davet edildiğini kendisine anımsatarak, önemsiz biri olmanın onda yarattığı utanç ve öfke duygusunu boş yere bastırmaya çalıştı. Ama çevresindeki eşyaların huzur veren saygınlığı onun bu düşüncelerini çürütüp duruyordu. Paranın, hizmetçilerin, uşakların ve diğer asalakların bu şatafatlı, muhteşem dünyasında kendini yine küçük, önemsiz ve değersiz hissetti; satın alınmış ve satılabilir bir eşyadan farkı yoktu. Ve şimdi, uşak kapıyı hafifçe vurup donuk bir yüz ve sabit bakışlarla ortaya çıkmış, evin hanımefendisinin, “Doktor bey beni görmeye gelebilir mi?” diye sorduğunu söylemişti. Uşağı isteksizce izleyip art arda odalardan geçerken, yıllardan bu yana ilk kez bedeninin küçüldüğünü, omuzlarının saygıyla öne doğru eğilecek bir şekilde büküldüğünü hissetti. Çocukken yaşadığı kararsızlık ve şaşkınlık, şimdi yıllar sonra yeniden canlanmıştı içinde.

Ne var ki ilk kez gördüğü kadına yaklaşır yaklaşmaz, duyduğu gerginlik azaldı ve onunla anlaşabileceğini hissetti, üstelik onu saygıyla eğilerek selamladıktan sonra doğrulurken, kendisiyle konuşan kadına bakıp yüzünü ve endamını incelemiş; kadının sesiyle büyülenmişti. Ondand ilk duyduğu şey, “Teşekkür ederim,” sözcükleri olmuştu. Bunlar ağzından öylesine içten, öylesine doğal bir tonda çıkmıştı ki tepesinde dolanan endişe bulutları dağılmış ve bu sözler kalbine işlemişti. Kadın dostça eli-

ni uzatmış, “Sonunda kocamın davetini kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim doktor bey,” demişti. “Umarım en kısa zamanda ne kadar minnettar olduğumu size gösterebilirim. Bu sizin için kolay olmayabilir. Bir insan kolay kolay özgürlüğünden ödün veremez, ama iki kişinin kendini size son derece borçlu hissettiğini bilmeniz belki sizi biraz rahatlatır. Bana gelince, sizin burada kendi evinizde olduğunuzu hissetmeniz için elimden gelen her şeyi yapacağım.”

Birden dikkat kesildi. Bu kadın, onun özgürlüğünden vazgeçmek istemediğini nereden biliyordu? Nasıl olmuştu da ağzından çıkan ilk sözcükler onun özgürlüğünü yitirip sadece kiralık bir uşak olma ve burada başkalarının hoşgörüsü sayesinde yaşama korkusuna dokunmuş, onu en dertli, en yaralı, en hassas yerinden vurmıştu? Nasıl olmuştu da elinin tek bir hareketiyle bu düşüncelerini bir yana atmayı başarmıştı? Doğal olarak başını kaldırıp kadına baktı ve ancak o zaman onun anlayışlı, bu anlayışının karşılıklı olduğundan emin olan bakışlarını gördü.

Bu yüzde sakın bir nezaket ve kuşkuya yer bırakmayan, insana güven veren hoş bir ifade vardı. Hâlâ gençlere özgü bir şekilde pürüzsüz olan alnı, onun dürüst bir insan olduğunu yansıtıyor ve alnının üzerindeki ikkiye ayrılmış saçları onu olduğundan daha yaşlı ve otoriter gösteriyordu. Siyah geniş dalgalı gür saçları aşa-

Mütevazı bir geçmişı olan Ludwig, çalışkan ve işinde yükselmeye azimli bir gençtir. Kariyerinde adım adım ilerlerken zengin işvereninın karısına âşık olur. Aşkını karşılık bulur ancak Ludwig iş gereği bir süre kalmak üzere Meksika'ya gönderilir. Bu arada, I. Dünya Savaşı patlar. Uzun yıllar geri dönüş ve hatta haberleşme imkânı kalmaz. Yeni Dünya'da kendine bir hayat kuran Ludwig, yıllar sonra bir iş için Almanya'ya geri döndüğünde eski işvereninın karısını arar ve tekrar buluşurlar. Acaba aradan geçen yıllar hiçbir şeyi değiştirmemiş midir?

Zweig, *Geçmişe Yolculuk* adlı bu yapıtında, araya uzun zaman, savaş, ihanet girse de, aşkın her şeye rağmen devam edip edemeyeceğini sorgular.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2074-9

9 789751 420749